

Vanjskotrgovinska razmjena Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine poljoprivredno-prehrambenim proizvodima u razdoblju od 2013. do 2018. godine

Marin Čagalj¹, Marko Ivanković², Ivo Grgić³

¹Institut za jadranske kulture i melioraciju krša, Put Duilova 11, 21000 Split, Hrvatska (e-mail: marin.cagalj@krs.hr)

²Federalni agromediteranski zavod, Biskupa Čule 10, 88000 Mostar, Bosna i Hercegovina

³Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet, Svetošimunska cesta 25, 10000 Zagreb, Hrvatska

Sažetak

U radu je analizirana vanjskotrgovinska razmjena poljoprivredno-prehrambenih proizvoda između Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine u razdoblju od 2014. do 2018. godine. Bosna i Hercegovina je i dalje najvažniji trgovinski partner, iako je primjetno da se pristupanjem Hrvatske Europskoj Uniji, značaj vanjskotrgovinske razmjene između dvije države smanjio. U analiziranom razdoblju RH najviše uvozi svinjskog mesa (70.000 t) i to najviše uvozimo na razini EU. Primjetno je da RH ima probleme u proizvodnji mlijeka i mliječnih proizvoda, jaja i meda, gdje također imamo velik uvoz i negativnu razliku u odnosu prema izvozu od 144 milijuna €. Proizvodnja mlijeka svedena je na 470 milijuna litara, a potrebe su gotovo milijardu litara. Kretanja vanjskotrgovinske razmjene u promatranom razdoblju se kreću u intervalima da je razlika uvoza i izvoza iznosila preko 900 milijuna €. Pokrivenost uvoza izvozom kreće se od 61% do 67%. Ono što je zabrinjavajuće jest da se sirovine poljoprivrednih proizvoda u velikoj mjeri izvoze na tržište EU-a, i to prema relativno niskim cijenama, a uvozimo gotove poljoprivredno-prehrambene proizvode, odnosno proizvode s dodanom vrijednošću. BiH je iznimno važna država za izvoz za RH, obzirom da do 70% izvoza u članice CEFTA-e odnosi se na izvoz u BiH, konkretno mlijeko i mliječne proizvode, zatim pekarske i mlinarske proizvode. Vrijednost vanjskotrgovinske razmjene poljoprivredno-prehrambenih proizvoda u 2018. godini čini 13,3% vrijednosti ukupne robne razmjene Republike Hrvatske, pri čemu je vrijednost izvoza poljoprivredno-prehrambenih proizvoda iznosila 13,7% ukupne vrijednosti izvoza robne razmjene, a vrijednost uvoza poljoprivredno-prehrambenih proizvoda je iznosila 13,5% od ukupne vrijednosti uvoza robne razmjene.

Ključne riječi: uvoz, izvoz, poljoprivredno-prehrambeni proizvodi, poljoprivreda, RH, EU

Uvod

Jedan od glavnih ciljeva makroekonomske politike suvremenih svjetskih gospodarstava je postići pozitivnu vanjskotrgovinsku razmjenu. Vanjskotrgovinska razmjene tumači se kao promet roba i usluga između različitih država. Glavne komponente vanjskotrgovinske razmjene su izvoz i uvoz, a njihov odnos jedan je od ključnih čimbenika za rast bruto domaćeg proizvoda, što se ogleda u bržem gospodarskom razvoju. Izvoz proizvoda s dodanom vrijednošću, za razliku od izvoza isključivo sirovina i polu-proizvoda, gospodarstvu donose dobit, održivu konkurentnost i punu zaposlenost. Vanjskotrgovinska bilanca iskazuje odnose izvoza i uvoza, a viša vrijednost izvoza od vrijednosti uvoza znači suficit, dok deficit označava višu vrijednost uvoza od vrijednosti izvoza. Međunarodna razmjena posljedica je unutrašnjih zbivanja u privredi, proizvodnji i potrošnji, odnosa ponude i potražnje, viškova i manjkova roba u gospodarstvu otvorenom prema svjetskom tržištu. Postoji snažna veza između vanjske trgovine i rasta društvenog proizvoda. Veće stope rasta ostvaruju države s uspješnim i konkurentnim izvoznim sektorima, razvijenim domaćim tržištem ili pristupom drugim tržištima. Imajući u vidu da države ovise jedne o drugima u vanjskotrgovinskoj

razmjeni, tako se razvila potreba za koordinacijom. U svrhu koordinacije, stvaranja institucionalnih okvira i zaštite zajedničkih interesa, osnovane su trgovinske organizacije kao što se za vanjskotrgovinsku razmjenu u Republici Hrvatskoj određuje članstvo u Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (WTO) i Europskoj uniji (EU). Pristupanjem RH u EU, prestali su vrijediti svi bilateralni i multilateralni ugovori o slobodnoj trgovini koje je RH sklopila 2006, a od kojih je posebno važan Srednjoeuropski ugovor o slobodnoj trgovini (CEFTA). Na tržište CEFTA-e RH je prije pristupanja u EU prodavala gotovo petinu ukupnog izvoza (20%), a uvozila otprilike 6%. Važan je podatak i da s gotovo svim potpisnicama CEFTA-e RH je ostvarivala suficit u vanjskotrgovinskoj bilanci. Najvažniji trgovinski partneri CEFTA-e u koje je RH izvozila su Bosna i Hercegovina i Srbija.

Pristupanjem RH u punopravno članstvo EU (2013), trebalo je omogućiti poljoprivrednim proizvođačima sigurno tržište, te im se nastojalo omogućiti da posluju temeljem tržišnog mehanizma što, kako i za koga proizvoditi. Poslovanje prema ovom tržišnom mehanizmu svim proizvođačima bi se omogućilo osigurano tržište, dostatna ponuda za potražnju, što za posljedicu ima povećanje proizvodnje, te veliki utjecaj na vanjskotrgovinsku razmjenu. Vanjskotrgovinska razmjena poljoprivredno-prehrambenih proizvoda ovisna je o domaćoj proizvodnji, razvijenosti industrije prehrambenih proizvoda, stvarnoj i potencijalnoj domaćoj potražnji, promjenama na svjetskom tržištu i slično.

Stručnjaci i znanstvenici su predviđali pravne i ekonomske aspekte pristupanja RH u EU čitavo desetljeće prije samog pristupanja RH, te su tako Ćudina i Sušić (2013) predviđjeli da će se prihvaćanje trgovinskog režima EU, a napuštanje režima CEFTA-e negativno odraziti na vanjskotrgovinsku razmjenu sa BiH i Srbijom. Grgić i sur. (2011) smatrali su da će se pridruživanjem RH u EU povećati vanjskotrgovinska razmjena poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, ali da će i negativno utjecati na čitav poljoprivredno-prehrambeni sektor obzirom na ne konkurentnost domaćih poljoprivrednih proizvođača u odnosu na proizvođače iz drugih država članica.

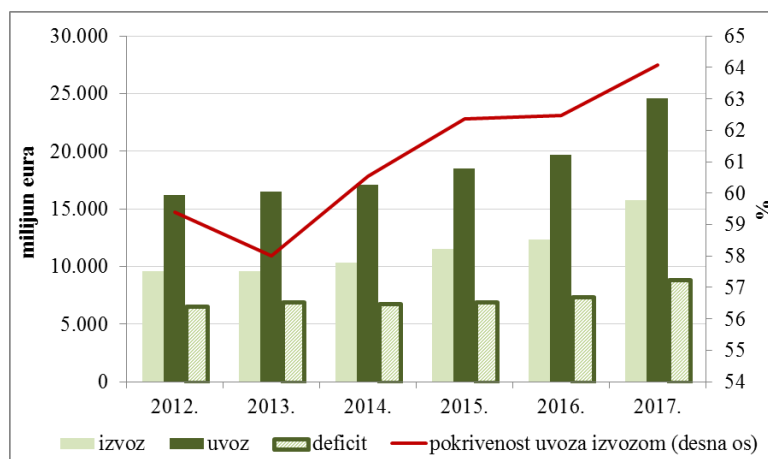
U radu se analizira ukupna vanjskotrgovinska razmjena RH nakon pristupanja u EU, vanjskotrgovinska razmjena u poljoprivrednom sektoru, s naglaskom na robnu razmjenu s Bosnom i Hercegovinom, u razdoblju od 2013. do 2018. godine.

Materijali i metode

U radu su korišteni sekundarni izvori podataka. Izvori sekundarnih podataka su bili znanstveni radovi, izvješća Hrvatske gospodarske komore, Državnog zavoda za statistiku, Ministarstva poljoprivrede, te internetski izvori koji aktualiziraju predmet rada. Svi analizirani podaci odnose se na razdoblje od pristupanja RH u EU 2013. godine do kraja 2018. godine. U ovom istraživanju su primijenjene deskriptivne metode, metode analize, metode sinteze, induktivne metode, metode komparacije, metode klasifikacije, generalizacije i sinteze za opisivanje pojedinih pojmova i komparativne metode za prikaz kretanja i strukture vanjskotrgovinske bilance.

Rezultati i rasprava

Prema podacima DZS-a ukupna vanjskotrgovinska razmjena RH s inozemstvom je od 2013. godine (26,1 milijarda €) u konstantnom porastu, tako je u 2018. godini ukupna vrijednost vanjskotrgovinske razmjene dobara i usluga iznosila 38,3 milijardi € (Grafikon 1).

Grafikon 1. Vanjskotrgovinska razmjena Republike Hrvatske od 2012. do 2017. godine
Izvor: DZS (2013-2019), obrada autora

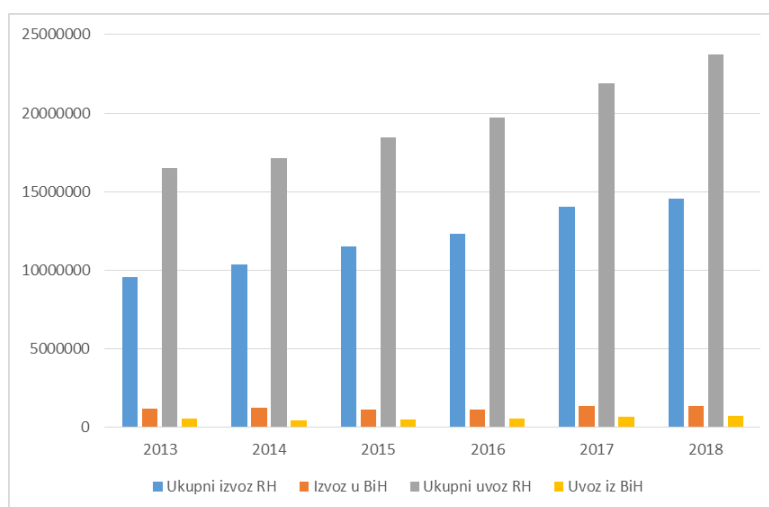
Za promatrano razdoblje, povećanje iznosi 31,85%. U 2017. godini vrijednost izvoza ukupne robne razmjene iznosi 14,0 milijardi €, dok vrijednost uvoza ukupne robne razmjene iznosi 21,9 milijarde € što je rezultiralo deficitom od 7,9 milijardi €. Deficit ukupne robne razmjene u 2017. godini povećan je za 479,4 milijuna € (za 6,5%) u odnosu na 2016. godinu. Pokrivenost uvoza sa izvozom ukupne robne razmjene u 2017. godini iznosila je 64,0%, odnosno razina pokrivenosti veća je za 1,6 postotna boda u odnosu na 2016. godinu. Vrijednost vanjskotrgovinske razmjene poljoprivredno-prehrambenih proizvoda od 2013. do 2018. godine čini od 13-14% vrijednosti ukupne robne razmjene RH, pri čemu vrijednost izvoza poljoprivredno-prehrambenih proizvoda također čini od 13-14% vrijednosti izvoza ukupne robne razmjene, a vrijednost uvoza poljoprivredno-prehrambenih proizvoda čini 13-14% vrijednosti uvoza ukupne robne razmjene (Tablica 1).

Tablica 1. Udio robne razmjene poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda RH u ukupnoj robnoj razmjeni s inozemstvom

Godine	IZVOZ %	UVOZ%
2014.	13	14
2015.	14	13
2016.	13	13
2017.	14	13
2018.	14	13

Izvor: DZS (2014-2019), Obrada autora

Republika Hrvatska u promatranom razdoblju od poljoprivredno-prehrambenih proizvoda najviše je uvozila mesa i klaoničkih proizvoda, u iznosu od 310 milijuna € u 2018. godini, zatim proizvoda na bazi žitarica i škroba u iznosu od 208 milijuna €, te mlijeka, mliječnih proizvoda, jaja i meda u iznosu od 206 milijuna € u 2018. godini (HGK, 2019). Analizirajući izvoz poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, RH najviše je u 2018. godini izvezla žitarica u iznosu od 144 milijuna €, zatim riba, ljuskara, mekušaca i beskralježnjaka u iznosu od 136 milijuna €, te 127 milijuna € pića, alkohola i octa (HGK, 2019). RH je i prije pristupanja u EU najviše izvozila u zemlje članice CEFTA-e, tako je i danas BiH najveći uvoznik poljoprivredno-prehrambenih proizvoda RH. Do 2013. godine, gotovo 70% proizvoda izvezenih u članice CEFTA-e, izvezeno je u BiH (Kovačićek i sur., 2018). I nakon pristupanja RH u EU, BiH je ostala najvažnije izvozno tržište za poljoprivredno-prehrambene proizvode iz RH, ali u manjem obujmu nego li prije. Tako je RH u promatranom razdoblju, izvozila gotovo 19% poljoprivredno-prehrambenih proizvoda od ukupnog izvoza u BiH. Najvažniji izvozni proizvodi RH u BiH su pića, žitarice, čokolada, kao i pekarski i slastičarski proizvodi (DZS, 2013-2019). Pristupanjem u EU, uvoz poljoprivredno-prehrambenih proizvoda iz BiH se smanjio, te sada uvoz iz BiH u RH iznosi 2,5% ukupnog uvoza RH. RH je u promatranom razdoblju najviše izvezla u BiH 2017. godine, i to 1.37 milijardi €, dok je rekordan uvoz iz BiH u RH iznosio 733 milijuna € 2018. godine.

Grafikon 2. Ukupna robna razmjena RH s inozemstvom i BiH od 2013. do 2018. godine

Izvor: DZS (2014-2019), obrada autora

Zaključak

Poljoprivreda, jedan od glavnih čimbenika kako nacionalne tako i međunarodne trgovine, doprinosi rastu i razvoju gospodarstva i društva na razini svake zemlje. Međunarodna trgovina ukazuje na važno mjesto poljoprivrede u razvoju RH, a poljoprivredni su proizvodi vrlo značajni za vanjskotrgovinsku razmjenu RH s inozemstvom. Sukladno predviđanjima stručnjaka, RH je pristupanjem u EU povećala uvoz poljoprivredno-prehrambenih proizvoda iz država članica EU, dok je smanjila izvoz, te se stvara sve veći vanjsko trgovinski deficit. Najvažniji partner za izvoz RH je i dalje BiH, ali postotni udjel izvoza u BiH se smanjio nakon ulaska u EU. Najvažniji izvozni proizvodi RH u BiH su pića, žitarice, čokolada, te pekarski i slastičarski proizvodi. Uvoz iz BiH u RH je u konstantnom porastu u promatranom razdoblju.

Literatura

- Ćudina A., Sušić G. (2013). Utjecaj pristupanja Hrvatske Europskoj Uniji na trgovinske i gospodarske odnose sa zemljama CETA-e. *Ekonomski pregled* 64 (4): 376-396.
- Državni zavod za statistiku (DZS) (2013). *Statistički ljetopis*. DZS, Zagreb.
- Državni zavod za statistiku (DZS) (2014). *Statistički ljetopis*. DZS, Zagreb.
- Državni zavod za statistiku (DZS) (2015). *Statistički ljetopis*. DZS, Zagreb.
- Državni zavod za statistiku (DZS) (2016). *Statistički ljetopis*. DZS, Zagreb.
- Državni zavod za statistiku (DZS) (2017). *Statistički ljetopis*. DZS, Zagreb.
- Državni zavod za statistiku (DZS) (2018). *Statistički ljetopis*. DZS, Zagreb.
- Državni zavod za statistiku (DZS) (2019). *Statistički ljetopis*. DZS, Zagreb.
- Grgić I., Zrakić M., Županac G. (2011). Hrvatska vanjskotrgovinska razmjena poljoprivredno-prehrambenih proizvoda. *Agronomski glasnik: Glasilo Hrvatskog agronomskog društva* 73 (4-5): 263-276.
- Hrvatska gospodarska komora (HGK) (2019). *Vanjskotrgovinska robna razmjena poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda*. Zagreb, HGK.

External trade of agricultural and food products between the Republic of Croatia and Bosnia and Herzegovina in the period 2014-2018

Abstract

This paper analyzes the foreign trade of agricultural and food products between the Republic of Croatia and Bosnia and Herzegovina in the period of 2014-2018. Bosnia and Herzegovina remains the most important trading partner, although it is noticeable that Croatia's accession to the European Union has reduced the importance of foreign trade between these two countries. During the analyzed period, the Republic of Croatia imports the most pork meat (70.000 t) and imports the most at EU level. It is noticeable that the Republic of Croatia has problems in the production of milk and milk products, eggs and honey, where we also have a large import and a negative difference in relation to exports of 144 million €. Milk production has been reduced to 470 million liters and needs are almost one billion liters. Foreign trade trends in the observed period range at intervals that the difference between imports and exports amounted to over 900 million €. Export- import coverage ranges from 61% to 67%. What is worrying is that agricultural raw materials are largely exported to the EU market at relatively low prices, and we are importing finished agri-food and value-added products. Bosnia and Herzegovina is an extremely important export country for the Republic of Croatia, since up to 70% of exports to CEFTA member countries relate to exports to Bosnia and Herzegovina, specifically milk and dairy products, followed by bakery and mill products. The value of foreign trade in agri-food products in 2018 amounts to 13.3% of the value of total commodity exchange of the Republic of Croatia, with the value of exports of agri-food products amounting to 13.7% of the total value of exports of commodity, and the value of imports of agri-food products accounted for 13.5% of the total value of foreign trade imports.

Keywords: import, export, agri-food products, agriculture, Croatia, European Union